

CHARAKTERISTIKA „BARBARSKÝCH“ STATŮ (PŘÍSPĚVEK K METODOLOGII DĚJIN)

Jarmila BEDNAŘÍKOVÁ

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta, Ústav klasických studií
Arna Nováka 1/1, 602 00 Brno
jarmilab@phil.muni.cz

BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Characteristics of „Barbarian“ States (Contribution to the Methodology of History). Ancient state can be characterized as a religious, political and legal unit, regardless of whether it is a state of the so-called Ancient Oriental type or the ancient states of Greeks and Romans. The barbarian Germanic states do not necessarily form a religious and legal unity. Following paper describes the so called barbarian state like a type. Discussed is it's mostly polyethnic structure, the kingship and its supports (support in sacrality, in retinue, war, relations with the Roman Empire, in legislation, tradition, genealogy of the king families, ceremony of investiture and in the church). Discussed are also the bearers of statehood of this states and their specific legal situations. The „Barbarian“ Germanic states are compared to the so called empire of Attila. Attila's "empire" can be considered a "barbarian state" with certain features of the sacred kingship and absolute might of the so-called Ancient Oriental type.

Klíčová slova: „Barbarský“ stát jako typ; královská moc v „barbarských“ germánských královstvích a její opory; nositelé státnosti těchto království; srovnání těchto státních útvarů s Attilovou říší;

Keywords: The so called Barbarian state as a type; the kingship in the “Barbarian” Germanic kingdoms and its supports; the bearers of the statehood of these kingdoms; the comparison of these states to the Empire of Attila;

Jako tzv. barbarské germánské státy tradičně označujeme státní útvary, které v průběhu 5. a 6. stol. vznikaly na teritoriu západořímské říše a rozvíjely se v přechodném období mezi antikou a středověkem. Cílem tohoto příspěvku je vymezit „barbarský“ stát jako typ a poté vyvodit z příslušných poznatků metodologické závěry.

Protože tzv. barbarské germánské státy navázaly svým vývojem na období pozdní antiky, je nejprve třeba tyto politické útvary vymezit ve srovnání se státy epochy starověku. **Starověký stát**, bez ohledu na to, zda se jedná o státy staroorientálního typu či antické, městské státy anebo říše, lze nejjobecněji definovat jako nábožensko-politicko-právní jednotku. Charakterizuje jej společný kult, který

jsou představitelé státu, ale i jeho osobně svobodní obyvatelé povinni vykonávat. Příslušná státní božstva celek, který je uctívá, podle představ starověkého lidstva ochraňují. Podléhá vládě určité autority či autorit a jednotnému právu, které platí na celém jeho území.

Barbarské germánské státy můžeme oproti státům starověkým definovat nejprve negativní charakteristikou: Jednotu náboženskou a právní celé jejich území představovat nemusí. Jsou však jednotkou politickou, uplatňuje se v nich vláda jednoho krále.

Jedním ze základních atributů politických jednotek, vznikajících za doby tzv. velkého stěhování národů, je jejich **polyetnická struktura**.¹ Týká se útvarů předstátního i státního charakteru. Ostrogóti, kteří unikli hunskému područí, se např. spojují s Alany a Huny, a to pod vedením společných náčelníků Alatheia a Safraka. Tato skupina se úspěšně násilím dostává na území římské říše, kde posléze funguje v téměř složení v římských foederátních službách. Pestrou skupinou byli zřejmě i Radagaisovi bojovníci, kteří se společně vypravili za kořistí na území Itálie.² Jistá část Herulů se ze strachu z císaře Iustiniana I., který jim poslal krále, jehož nepřijali, spojila s Gepidy.³ Tyto útvary nejsou k „barbarským“ státům počítány, podobně jako nepanuje jednotné mínění o zařazení tzv. Odoakerova království mezi ně (především mělo velmi krátké trvání). Etnicky neobyčejně pestrý byl ovšem i ostrogótský stát, který tvořili Ostrogóti, Rugiové, Herulové, Skirové, Svébové, Turcilingové a Alani.⁴ Vandalský stát byl tvořen Vandaly a Alany, původně se s touto skupinou „barbarů“ stěhovali také Svébové. K Vizigótům se přidali germánští Taifalové, s Langobardy se do Itálie přistěhovali též Sasové, Gepidové, Duryňkové, Svébové, Herulové, Sarmati a Bulhaři. Dalším charakteristickým rysem „barbarských“ germánských království je **přítomnost původního římského obyvatelstva**, jež bylo do těchto států, pokud trvaly dostatečně dlouhou dobu, postupně plně integrováno.

Nová sociální, případně státní jednotka, se v přechodném období mezi antikou a středověkem tvořila kolem schopného **náčelníka či krále**. Vznikala buďto vnitřním sociálním vývojem (uveďme proces snižování počtu kmenových náčelníků u Franků, Vizigótů, Alamanů) nebo z důvodů záchrany určitých skupin současníků doby vrcholícího velkého stěhování národů, kteří se sdružili kolem úspěšného vůdce (vzpomínaný případ Alatheia a Safraka, Theodericha Velikého, vandalských hasdingských králů, langobardského Alboina.) Nemuselo jít přitom vždycky o celé kmeny, ty se nejednou rozpadaly, drobily a jejich části splývaly s jinými etniky. Pro oba tyto procesy bylo tzv. velké stěhování národů, kdy bylo

¹ Nepočítám sem administrativní jednotky, které polyetnické struktury nabývaly tím, že jeden kmen nebo stát vojenským násilím připojil jiný stát nebo kmen.

² Srov. Zos. V 26, 3; Dále: VÁRADY, László. Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376-476). Budapest: Akadémiai Kiadó, 1969, s. 193; WOLFRAM, Herwig. Die Goten. München: C. H. Beck, 1980, s. 202n a 309; GÜNTHER, Rigobert – KORSUNSKIJ, Alexander R. Germanen erobern Rom. Berlin: Akademie Verlag, 1986, s. 13; 30 a 47; BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Stěhování národů. Praha: Vyšehrad (3. vydání 2012), s. 314. Jen za Góty jeho vojáky považuje např. HEATHER, Peter. Gótové. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 153.

³ Prokop. BG II 15.

⁴ Srov. WOLFRAM, ref. 2, s. 371n.

třeba zvýšené obranyschopnosti a kdy obživu bylo často nutné získávat z válečné kořisti nebo si vybojovat nová území k usídlení, živnou půdou.

Charakter doby velkého stěhování národů i vnitřní sociální vývoj v rámci germánské rodově kmenové společnosti vedl k tomu, že rozhodujícím faktorem vzniku a dalšího trvání nových státních útvarů byla královská moc jedince a její pozice vůči ostatním komponentám sociálního prostředí.

Království a jeho opory

V klasických jazycích jsou předáci kmenových svazů „barbarů“ označováni termíny *princeps*, *primas*, *dux*, *iudex*, *φύλαρχος*, ve státních útvarech *rex*, *ῥῆξ*, vzácněji *βασιλεὺς*. Antické prameny však moc náčelníků a králů, a tím kmenové svazy a státy, neoddelují důsledně. Zejména náčelník, který se nacházel v dobrém poměru s římskou říší, může v pramenech požívat titulu *rex*. V germánské terminologii najdeme pro krále např. výrazy *thiudans*, *reiks*, *kuning* (*konung*).

Opora královské vlády v sakralitě⁵

Pro tuto velmi tradiční oporu náčelnické i královské moci uvedeme několik charakteristických příkladů, které by samozřejmě mohly být rozhojněny.

Ammianus Marcellinus popisuje typického sakrálního krále u Burgundů, jehož titul zněl podle tohoto autora *hendinos*.⁶ Podle Jordanových Getik považovali Ostrogóti své předáky z rodu Amalů za polobohy, *Anses*.⁷ Králové z franského rodu Merovejců pokládali podle tzv. Fredegara za předka svého rodu mořské božstvo, zvané *Neptunus Quinotaurus*; při svých cestách po království užívali spřežení, taženého hovězím dobyt看em.⁸ Severogermánští králové odvozovali svůj původ od boha Ódina a jeho následníků (božstev – králů). Jak tuto představu, tak také řadu dalších dokladů existence sakrálního království u germánských obyvatel Skandinávie najdeme kupříkladu v díle Snorriho Sturlusona *Heimskringla*.⁹ Mimo jiné se zde dozvídáme o odpovědnosti sakrálního vladaře za dobrou úrodu.¹⁰ Byla-li špatná, Švédové nejprve obětovali voly, poté lidské oběti, a když se ani třetího roku neurodilo, obětovali samotného krále. Hákon

⁵ Více o sakrálních náčelnících, králích a království viz In: BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Contribution to the Basic Methodological Questions. In BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila – MEŠKO, Marek – ŽÁKOVÁ, Anna (eds.). On Research Methodology in Ancient and Byzantine History. Brno: Masaryk University, 2015, s. 11-13.

⁶ Ammian. XXVII 5, 14.

⁷ Jord. Get. 78: *magnaque potiti (scil. Gothi) ... victoria iam proceres suos, quorum quasi fortuna vincebant, non pueros homines, sed semideos, id est Ansis, vocaverunt*. Název by mohl souviset se staroseverským termínem *aesír* (pro ásy), a tím by odpovídal královské tradici, jak ji známe ze severogermánských pramenů.

⁸ Fredegar III 11; Einhard, *Vita Caroli* 1: *Quotcumque eundum erat, carpento ibat* (tj. rex de stirpe Merovingorum) *quod bubus iunctis et bubulco rustico more agente trahebatur*.

⁹ Snorri Sturluson, *Heimskringla* I 2–10; ibid. např. I 8; I 10; I 15; I 16; I 17; I 25; I 43; II 9; IV 17; IV 18; IV 21; srv. také: BEDNAŘÍKOVÁ, ref. 2, s. 356.

¹⁰ Existence vladaře, kterého Snorri Sturluson jmenuje, nemusí sice být historická, příběh, jež vypráví, je přesto však pro instituci sakrálního království na germánském severu velmi důležitým svědectvím.

Dobrý byl rolníky v Norsku nucen obětovat starým bohům, i když sám už byl křesťan.¹¹ Dalším pramenem pro tyto otázky je i historicky cenná legenda Vita Ansgarii¹², atd. Ohlas náboženské opory královské autority lze snad spatřovat i v zaměnění pojmu *vargus* za *extra sermonem regis positus*, ke kterému dochází v průběhu vývoje práva Franků – Saliů a Ripuariů,¹³ posun, který je též svědectvím o upevňování státu a královské moci. Člověk, který by vzhledem k svému provinění byl v rodové společnosti postaven mimo božské i lidské právo, je stažen mimo spravedlnost krále.

Družina

Počátky družinného prostředí u Germánů máme dokumentovány už u Caesara a jako plně rozvinuté je dokládá Tacitus¹⁴. Družina se vydělila mimo pokrevně příbuzenské svazky. Tím, že se stala institucí podporující náčelníka (krále), byla jádrem tvorby příštího státu a posléze představovala zárodečný státní aparát „barbarských“ států. Rodově kmenové prostředí rozbíjela družina i tím, že akumulovala bohatství (především z válečné kořisti a darů) a zvětšovala tak sociální diferenciaci společnosti.

Ve franském státě byla hierarchie jednotlivých členů družiny, zvaných *antrustiones*, vyjádřena stabilními místy na královských hostinách, kde je usazoval *truhšazz*,¹⁵ družiníci měli v zákonících franské říše *wergeld* třikrát vyšší než běžný svobodný Frank.¹⁶ Z franského i vizigótského státu máme zřetelné doklady toho, jak se z družiny vyvíjejí konkrétní dvorské funkce (*comes scanciorum* nebo *butigliarius*, *comes spathariorum*, *comes stabuli*, apod.)¹⁷ Také v severogermánských oblastech měly družiny ve vzniku raného státního prostředí velký význam. Družina se zde nazývala *drott*, nejstarší titul pro spojené kněžství a soudní moc zněl *goðar*, přičemž v souvislosti s výkonem soudní moci se tento představitel společnosti nazýval *díar* anebo právě *drottnar*.¹⁸ Máme tu zachycenu tutéž fázi sociálního vý-

¹¹ *Heimskringla* IV 17.

¹² Vita Ansg. 26: *Ericum quondam regem vestrum nos unanimes in collegium nostrum asciscimus, ut sit unus de numero deorum*; srv. k tomu: Adam. Brem. IV 26. Mezi dobou vikinskou a Germány doby Tacitovy nebo tzv. velkého stěhování národů můžeme najít řadu paralel, souvisících s porovnatelnými stupni vývoje příslušných germánských společenství.

¹³ Srv. PLS 55, 2; LS 66; L. Rib. 90.

¹⁴ Caes. Bell. Gall. VI 23, 1–7: *Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines cuiusque civitatis fiunt; Atque ubi quis ex principibus in concilio dixit se ducem fore, qui sequi velint, profiteantur, consurgunt ii, qui et causam et hominem probant...; Tac. Germ. 14: Cum ventum in aciem, turpe principi virtute vinci, turpe comitatu virtutem principis non adaequare. Iam vero infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriae ejus assignare, praecipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant; comites pro principe... exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricemque frameam. Nam epulae et, quanquam incompti, largi tamen apparatus pro stipendio cedunt: materia munificentiae per bella et raptus.*

¹⁵ PLANITZ, Hans – ECKHARDT, Karl. Deutsche Rechtsgeschichte I. Graz-Köln: Böhlans, 1971, s. 84n.

¹⁶ Srov. PLS 41, 5.

¹⁷ BEDNAŘÍKOVÁ, ref. 2, s. 110.

¹⁸ Heimskringla I 2; Srv. např. BYOCK, Jesse. Viking Age Island. Suffolk: Clay ltd. 2001, s. 276 a 294.

voje, kterou u Germánů své doby pozoroval Tacitus, když psal o tom, že tresty germánským bojovníkům mohou udělovat pouze kněží.¹⁹

Válka

Králové byli provázeni takzvaným královským štěstím, které jim i jejich bojovníkům zaručovalo mj. ochranu a vítězství ve válkách.²⁰ Bylo jednou z nejdůležitějších legitimací jejich moci. Nedostatek válečného štěstí rozhodoval podle Ammiana Marcellina o osudu burgundských hendinů.²¹ Herulové v první polovině 6. stol. svého krále zabili nejspíše pro jeho válečné nezdary, pro nově jim přijaté křesťanství, anebo možná kvůli obojímu.²² Vítězství ve válkách bylo znamením dobrého poměru králů s bohy nebo Bohem.²³

Válka králům též nejvíce, zejména v prvních obdobích vývoje státu, pomáhala udržovat velké družiny. Velmi instruktivní příklad o tom skýtají tzv. mořští králové z doby vikinské: „V té době králové (na vikingu) mnoho plenili ve Švédsku, Dánsku i Norsku,“ píše Snorri Sturluson. „Bylo tehdy mnoho ‚mořských králů‘, kteří veleli velkým vojskům, ale nevlastnili žádné území. Za pravého ‚mořského krále‘ byl považován ten, kdo nikdy nespal pod začazenou střechou domu a nepil v koutě u krbu.“²⁴ Válka byla též zdrojem záborů území, která pak skýtala velké rozlohy půdy a **půda** se stávala další významnou oporou královské moci.

Důležitou roli v posilování vlády jednotlivých náčelníků a králů hrály též **foederátní vztahy k římské říši** (z foederátního poměru se vytvořil stát vizigótský, ostrogótský, franský a burgundský). Foederátní poměr znamenal římské spojení, dary, peníze, zboží, a především pak půdu, přidělovanou podle principu hospitality²⁵. Podpora impéria napomáhala vytvoření vlády jediného náčelníka (krále), přičemž k tomu významně přispívala přepychovost darů, jež mohl udělovat. Germánští králové často propojovali svou moc nad barbary s funkcemi v římském státním aparátu. Typickým příkladem může být Theoderich Veliký nebo burgundský Gundobad, ale i otec franského krále Chlodvíka Childerich anebo Chlodvík sám.²⁶ Pozice v římském vojenství a správě takovým králům na-

¹⁹ Tac. Germ. 7.

²⁰ Srov. Např. Jord. Get. 78; ibid. 257.

²¹ Srov. pozn. č. 5.

²² Prokop. BG II 14; šlo o krále Ocha. Prokopiovo zdůvodnění, že si Herulové nadále přáli žít bez králů, neobstojí, protože sám tento autor vzápětí píše o jejich výpravě pro krále do původního skandinávského domova. Opět v podstatě sám nabízí jako možný důvod porážku od Římanů nebo přijetí křesťanství (král a kmen museli mít tutéž víru). Na „královské štěstí“ bylo často poukazováno i u římských státníků a císařů. Např. podle Plútarcha (Caes. 38) uklidňoval Caesar za mořské bouře vyděšeného kormidelníka, že s nimi přece pluje Caesarovo štěstí. Fortuna císařů je nejednou opěvována v pozdně antických latinských panegyricích.

²³ Srv. např. Avitus Ep. 46.

²⁴ Heimskringla I 30.

²⁵ V případě Vizigótů, Burgundů a Ostrogótů.

²⁶ K Theoderichovi: Malchus frg. 11, 17 a 18; Exc. Val. XI 49; Prokop. BG I, 1, 9; Theoph. AM 5931; Jord. Get. 289 Jord. Rom. 348; Marcell. Com. ad a. 483; Joh. Mal 383 (ad a. 487); P. Oxy. 914. 1969, PSI 183; Ennod. Paneg. XV; Joh. Ant. frg 241, 4; ke Gundobadovi: Joh. Mal. 374n; Fasti Vind. prior. ad a. 472; Cass. Chron. ad a. 473; Joh. Ant. frg. 209, 2; k Childerichovi a Chlodvíkovi: Ep. Austr. 2; Greg. Tur. HF II 38; HOOPS, Johannes von. Germanische Altertumskunde Bd. 1.

pomáhala udržet vládu i doma, v římských funkcích se seznamovali s fungováním složitějšího úředního aparátu, díky čemuž mohli opět posilovat svou moc, a jako římstí úředníci mohli též snáze ovládat románské obyvatelstvo na území svých království. V případě Theodericha Velikého znamenala jeho dvojitá role sice postupně také velké problémy, k těm ovšem přispěla byzantská mezinárodní politika doby císaře Iustiniana I., snaha obnovit faktickou moc Konstantinopole na římském Západě, kde císař vykonával jen formální svrchovanost.

Legislativa

Ochrana krále samotného není zastoupena ve všech zákonících „barbarských“ království. Najdeme ji však ve vizigótském právu, v prameni Edictum Theoderici, v Leges Langobardorum, Lex Baiuvariorum a v zákonících vydaných pro Sasy po jejich porážce Karlem Velikým.²⁷ Zcela podobný význam jako ustanovení o králi měla ovšem i ochrana královských úředníků vyšším wergeldem. Hovořili jsme již o vyšším wergeldu za život královských družiníků v zákonících Franků, a stejně tak tomu zde bylo i v případě hrabat, nejstarších představitelů královské teritoriální správy na území franské říše, nebo o něco málo pozdějších vévodů.²⁸ Vyšší wergeld chránil představitele státní správy též v zákoníku k franské říši připojeného Bavorska.²⁹ Královské pravomoci byly v kodifikacích práva označeny termínem *bannus*, jež bychom mohli srovnat s římským pojmem *imperium*.

Další velmi významnou oporu královské moci představovala církev. V případě ariánských církví byli králové jejich hlavami, jim a nikoli papeži podléhalo duchovenstvo, bohoslužby se konaly v germánském jazyce, existovala do gótstiny přeložená bible, dobře srozumitelná většině germánských etnik doby velkého stěhování národů. Na druhé straně v ariánských germánských královstvích představoval značný problém náboženský dualismus, protože početně převažující původní románské obyvatelstvo bylo katolické. Ke spojování Germánů

Straßburg, 1911-1913, s. 442-458; ZÖLLNER, Erich. Geschichte der Franken bis zur Mitte des 6. Jahrhunderts. München: Verlag C. H. Beck, 1970, s. 124; GÜNTHER-KORSUNSKIJ, ref. 2, s. 150n; JAMES, Edward. The Origins of France from Clovis to the Capetians (500-1000). London: Macmillan, 1982, s. 29; 60-65; BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Frankové a Evropa. Praha: Vyšehrad, 2009, s. 110n.

²⁷ Zákony vizigótského krále Chindasvinda dovolují v případě ohrožení královské moci mučení příslušníků všech společenských vrstev (Leges Visigoth. VI 2, 1 a 2 – kde si král vyměňuje možnost udělit provinilé osobě milost). Wergeld u Vizigótů byl sice pro všechny osobně svobodné Góty stejný, ale v sankcích za zločiny, spáchané členy privilegovaných a nižších vrstev vizigótské společnosti, existovaly rozdíly, např. právě v možnosti použít proti nim mučení. Edictum Theoderici 107; v Rothariho ediktu nalezneme trest smrti za přípravu spiknutí proti králi, za vzpouru ve vojsku, za spory a rvačky na území královského paláce (1, 6 a 8); Lex. Bai. Appendix 2 hovoří o případu neposlušnosti vévody vůči králi; srv. ibid. III 2; Capitula de partibus Saxoniae (10 a11) uvádějí trest smrti za “spiknutí proti králi a národu křesťanů” (t. j. proti Frankům) a za nevěrnost vůči králi.

²⁸ PLS 54, 1; 64, 1; cf. 42, 1. Bylo to 600 solidů za člena družiny a hraběte. Srv. take např. Cap. de part. Sax. 30. *Convivae regis*, členové královské družiny římského původu, požívali nejvyšší právní ochrany mezi římským obyvatelstvem na území franského státu (PLS 41, 8). BEDNAŘÍKOVÁ, ref. 2, s. 384; pro klérus: L. Rib. 38, 5–9; srv. např. Lex. Bai. I 9–10.

²⁹ Lex Bai. II 1; III 2.

a Románů v jednu společnost docházelo sice i za těchto okolností, ale o úplně jednotě „barbarských“ království se dá mluvit až po konverzích germánských králů ke katolické víře.³⁰

Franští králové si zajistili určitý, třebaže méně viditelný, primát také nad katolickou církví, k níž jako první z germánských králů na Západě (nepočítáme-li krátkou epizodu katolictví u Svěbů) konvertoval zakladatel franského státu Chlodvík. Všichni biskupové, zvolení podle kanonického práva, museli být nutně ještě potvrzeni franským panovníkem, který tak v biskupských úřadech budoval odnož a oporu královské správy.³¹ Vyšší ochrana představitelů církve v „barbarských“ zákonících může být tedy považována i za právní ochranu královské moci.³²

Ve službách královské moci působila i **tradice**, genealogie královských rodů, ceremoniál investitury a královská propaganda. Zmínili jsme se už o tradici Amalů (kterou Cassiodorus ve svých dějinách Gótů sledoval po 17 generací),³³ o božských předcích-zakladatelích královských dynastií. Investituru a odznaky moci máme doloženy např. v případě vizigótského krále Thorismunda, který byl po smrti svého otce na Catalaunských polích pozvednut svými bojovníky na štítě.³⁴ V rodě Merovejců se královská moc tradovala předáváním kopí.³⁵ Ve Skandinávii byla dědičná královská moc předávána pitím tzv. Bragiho poháru.³⁶ Královská propaganda mohla mít podobu okázalých staveb, hostin, darů, epigrafických nebo numismatických prohlášení.³⁷

Nositelé státnosti

V rámci reziduí rodově kmenového zřízení, která v každém z tzv. barbarských států nalezneme, je vedle krále hlavním nositelem státnosti shromáždění ozbrojených mužů, *exercitus*. Jistým synonymem pro tuto instituci je etnonym vedoucího kmene (např. Gótové, Vandalové), třebaže v rámci tohoto označení se mohou skrývat i jiná etnika, podléhající témuž králi. Sněmy bojovníků plnily důležité státní funkce. Theoderich Veliký se králem svých Ostrogótů stal po smrti otce Thiudimira v r. 474 na základě dynastické posloupnosti. Roku 493 došlo však k jeho novému svolání králem od „barbarů“ polyetnického celku, do jehož čela

³⁰ Srv. Leander Hispalensis, *Laus Spaniae*.

³¹ Srv. k tomu: MANSI IX, sl. 132 (k. 10): *Ut nulli episcopatum praemiis aut comparatione liceat adipisci, sed cum voluntate regis, iuxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum, a metropolitano, vel quem in vice sua praemiserit, cum comprovincialibus consecratur*; BEDNAŘÍKOVÁ, ref. 26, s. 154n.

³² Srv. wergeld za zabití biskupa v L. Rib., kde se ve franském království objevuje poprvé a kde je vyčíslen na 900 solidů (L. Rib. 38, 5–9); Lex. Bai. I 9–10.

³³ Srovnejme Tacitovo tvrzení (Germ. 44): *Trans Lugios Gotones regnantur, paulo iam adductius quam ceterae Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem*.

³⁴ Jord. *Get.* 214n. (Zde také o insigniích královské moci pohřbených s vizigótským králem Theoderichem I.).

³⁵ Greg. Tur. HF VII 33. Královské insignie obsahoval i Childerichův hrob v Tournai.

³⁶ Heimskringla I 36.

³⁷ Srv. např. ROESDAL, Else. *The Emergence of Denmark and the Reign of Harald Bluetooth*. In BRINK, Stephan-PRICE, Niels. *The Viking World*, London and New York: Routledge 2008, s. 657-662

se postavil v Itálii.³⁸ Jeho vnuk Athalarich byl schvalován shromážděním, které snad tvořili už jen výše postavení „barbaři“ a královi „barbarští“ úředníci.³⁹ Po smrti ostrogótského krále Vitigise *exercitus Gothorum* zvolil Eraricha, který byl původem Svěb. *Exercitus Vandalorum* zvolil po sesazení Hildericha králem Vandalů a Alanů Gelimera.⁴⁰ Chlodvík musel svou vůli prosazovat na tzv. Březnovém sněmu franských bojovníků, kde se mimo jiné dělila také válečná kořist.⁴¹ Na shromážděních byly přijímány rané zákony barbarských států, především ty, v jejichž názvu najdeme termín *pactus*.⁴² Dobře je vývoj od shromáždění všech svobodných bojovníků, které rozhoduje o různých věcech státu, ke stavovským sněmům, složeným z duchovní a světské šlechty, doložen u Vizigótů a Franků.⁴³

Původní římské obyvatelstvo, stojící mimo *exercitus*, se na státních záležitostech zcela logicky zpočátku nepodílelo, pokud se jeho příslušníci ovšem nestali královskými úředníky a důvěrníky, k čemuž docházelo často. I tato skutečnost značně přispívala k tomu, že se původní shromáždění takzvaného *exercitus* postupem času měnila ve sněmy, v nichž již nehrála roli příslušnost k „barbarům“, ale ke královským úředníkům a šlechtě země.

Právní poměry tvoří též jednu z významných charakteristik „barbarských“ germánských států. Ve větší části z nich nenacházíme teritoriální platnost a jednotu práva, ale panuje zde tzv. právní personalita. Jednotné právo měl snad pouze Theoderichův ostrogótský stát, pokud je Edictum Theoderici skutečně dílem vlády Theodericha Velikého, ve vizigótském státě dva odlišné právní systémy sjednotil král Reccesvinth r. 643. Právní památky „barbarských“ germánských států, s výjimkou států anglosaských, se nazývají **barbarské zákoníky**. Jsou takto označovány kodifikace práva, vzniklé v 5. až 9. stol n. l., které jsou sepsány latinsky, případně latinsky s použitím doma zaužívaných germánských právních termínů.⁴⁴ Mísí se v nich kmenové obyčejové právo, normy, převzaté z římského práva, a více či méně tímto právem ovlivněné královské konstituce. Ty ovšem neměly kmenovou, ale teritoriální platnost. Podíl domácího a římského práva je v barbarských zákonících různý a místy v nich nalézáme význačné zbytky rituálních právních norem (např. v zákoníku *Pactus legis Salicae*, u Frýzů, Langobardů, ale i jinde).⁴⁵

³⁸ Exc. Vales. XII 57.

³⁹ Jord. *Get.* 304.

⁴⁰ Prokop. *BG* II 11, 5n.; *ibid.* III 2, 1–7; Prokop. *BVI*, 6–21; oficiální titul krále ve vandalském státě v severní Africe zněl *rex Vandalorum et Alanorum* (srv. *Laterculus regum Vandalorum et Alanorum*).

⁴¹ Greg. Tur. *HF* II 27.

⁴² Ve franské říši byla zákonná opatření s lidem naposled projednávána za krále Chilpericha okolo r. 575. (*Edictum Chilperici regis*, *MGH Capitularia* I, s. 8–10: *Pertractantes in Dei nomen / takto / cum viris magnificentissimis obtimatibus vel antrustionibus et omni populo nostro...*).

⁴³ Srv. BEDNAŘÍKOVÁ, ref. 2, s. 102–110; stavovská shromáždění ve vizigótském státě měla podobu toledských koncilů; pro Franky: BEDNAŘÍKOVÁ, ref. 26, s. 115–117.

⁴⁴ Tato jazyková charakteristika je důvodem, proč k nim nejsou počítány zákoníky, vzniklé na území bývalé římské Britannie, které byly sepsány anglosasky.

⁴⁵ Více: BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Sakralita práva a *Pactus legis Salicae*. In Daniš, Miroslav et Valachovič, Pavol. *Historické štúdie. Medzi antikou a stredovekom. Rímska a germánska spoločnosť v barbarských zákonníkoch*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2013, s. 15–22; BEDNAŘÍKO-

Nomádský stát

Ve stejném období, v němž vznikly „barbarské“ germánské státy, existovala v Evropě také **hunská říše**. Již název tohoto útvaru je odlišný. Pojmu říše je tu použito ve smyslu „kmenový svaz“, nehovoří se o státě nebo království, jako v případě soudobých politických útvarů germánských. Při posuzování charakteru různých politických jednotek u zemědělských a nomádských civilizací často dochází k jisté metodologické nedůslednosti, a to v otázce významu reziduí rodového zřízení. Jde např. o prokazatelné zbytky rodového zřízení v državě Siung-nuů (předků evropských Hunů) v Asii,⁴⁶ anebo v hunské říši v Evropě, jejichž existence vede k pochybnostem o tom, zda tyto politické útvary nazývat státy.

Tato rezidua se však vyskytují i v sociálních jednotkách, které historická věda za státy bez pochybností považuje. Např. na ostrově Samu bylo rozdělení na pokrevně příbuzenské skupiny vystřídáno teritoriálním členěním až za doby panování samovládce Polykrata (538-522), v Attice za doby Kleisthenových reform, tedy nejméně dvě století poté, co se zformovaly nejstarší athénské státní instituce⁴⁷ a v době, kterou označujeme jako epochu vrcholného rozvoje poleis.

Ve franském státě přetrvávala úloha rodových institucí ve shromáždění bojovníků (Březnový sněm) a v některých institucích soudních, vedle nichž existovalo i soudnictví hrabat jako královských úředníků.⁴⁸ Přežívající *exerxitus* prokazatelně ovlivňoval poměry ve vandalském nebo ostrogótském státě, shromáždění svobodných mužů s volebními a legislativními funkcemi známe i z království Langobardů (*gairething*).⁴⁹

VÁ, Jarmila. Trestné činy proti životu a zdraví ve vybraných barbarských zákonících (franská říše). In Tauchen, Jaromír; Schelle, Karel. Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes. Ostrava: Key Publishing s. r. o., 2015, s. 25-33; Srv. BEDNAŘÍKOVÁ, ref. 2, s. 371–387.

⁴⁶ Asijští Hunové, kteří dorazili do Evropy, byli ovšem již pochopitelně významně smíšeni s jinými etniky.

⁴⁷ Otázku, co je třeba považovat za počátek vývoje státu v antickém Řecku a Římě nelze zodpovědět příliš přesně. Nabízí se několik možností. Může to být vznik vlády, která není založena na principu stařešinství nebo dědičnosti patriarchální moci v královském rodě, ale na zásadě volitelnosti. Volební jednotkou zde může být buď skupina pokrevně příbuzných (v ranějších stadiích státu) nebo skupina, v níž na pokrevním příbuzenství nezáleží (velmi dobrý příklad této vyspělejší formy nám v tomto směru poskytuje např. serviovské zřízení v Římě nebo fýly po Kleisthenových reformách v Attice). Dalším důležitým momentem vzniku státu je přenesení rodově kmenové povinnosti ochrany života, zdraví a majetku pokrevně příbuzných na orgány státu (např. vytvoření areiopagu s jeho soudními funkcemi v Athénách, Drakontovy zákony, Zákony XII desek). Stát, který se stává arbitrem mezi pachatelem a poškozeným, eliminuje nejenom zásadu krevní msty, ale i kolektivní viny (třebas fragmenty Drakontových zákonů též ještě obsahují zásadu společného ručení příbuzenského kolektivu /*androlepsia*/ a sporadicky se s tímto principem setkáváme i v Zákonech XII desek; rovněž některé zásady svépomoci po kodifikacích práva v antickém prostředí zůstávají.) Jinými důležitými body na cestě k vytvoření státu jsou vznik veřejných prostranství (agora, forum) a společného krbu všech občanů (který reprezentuje kult bohyně Hestie nebo Vesty), tedy proces, v němž se plnoprávními a státem plně chráněnými lidmi místo pokrevně příbuzných stávají občané a v podstatě je tu vytvořen nový sociální celek, i když občané mohou být s příslušníky původních kmenů z většiny samozřejmě totožní.

⁴⁸ V soudnictví jsou to *thungini*, *rachinburgii*.

⁴⁹ Dobře známa je role sněmů osobně svobodných mužů (*thing*) v raných skandinávských královstvích.

Základní charakteristiku nomádských politických útvarů vytýčili ve svých pracích N. Kradin a T. Barfield. Z charakteristik N. Kradina pro **říše kočovníků** je zde pro nás nejpodstatnější to, že uvádí existenci rodově kmenových struktur, a vedle toho zároveň krajů a úřední hierarchie vytvořené vládcem. Vyhýbá se však označení těchto nomádských útvarů termínem stát a razí po ně termín „supersložnoje vožděstvo“. Má přitom na mysli zejména mnohastupňový hierarchický charakter vedení společnosti, prostoupené rodově kmenovým zřízením. T. Barfield – konkrétně pro stát asijských Siung-nuů – použil pojmu „imperial confederacy“.⁵⁰

Povšimněme si nyní charakteristických rysů **hunské říše v Evropě**. Vrcholným stadiem jejího vývoje bylo období vlády krále Attily; proto se tomuto politickému útvaru doby tzv. velkého stěhování národů budeme věnovat právě v této etapě. Pokusíme se srovnat jednotlivé rysy Attilovy říše s těmi, které jsme uvedli u „barbarských“ germánských států.

Předem je třeba říci, že na rozdíl od germánských států období mezi antikou a středověkem je zde možno najít staroorientální prvky, které s sebou do Evropy přineslo takzvané tradiční jádro⁵¹ putujících Hunů. Pro Germány máme poměrně mnoho svědectví o existenci takovýchto nositelů ústní tradice – např. pro Góty u Jordana, pro Langobardy u Paula Diacona, pro Franky je najdeme např. u Gregoria z Turonu, takřčeného Fredegara, ale i u Einharda, pro Burgundy v Nibelunzích, Starší Eddě, atd. Některé doklady o ní nalézáme však i v případě Hunů. Na tradici, sahající za jejich evropské dějiny, poukazuje např. pověst o Areově meči u Priska a Jordana; existují totiž důvody, proč ji sledovat nejenom do oblastí černomořských stepí, ale i mnohem dál na východ.⁵² Dalším dokladem je pak znak čínské filozofie jin-jang na štítě hunské jednotky v západořímských službách.⁵³ Moderní bádání přineslo ostatně k otázce souvislosti asijských Siung-nuů a evropských Hunů skutečně přesvědčivé důkazy.⁵⁴

⁵⁰ KRADIN, Nikolay N. Nomadic Empires: Origins, Rise, Decline. In KRADIN, Nikolay N. – BONDARENKO, Dmitri M. – BARFIELD, Thomas J. (eds.). *Nomadic Pathways in Social Evolution*. Moscow: Center for Civilizational and Regional Studies of the Russian Academy of Sciences, 2015, s. 73–87; BARFIELD, Thomas. *The Hsiung-nu Imperial Confederacy. Organization and Foreign Policy*. In *The Journal of Asian Studies*, 1981, roč. 41, č. 1, s. 45–61.

⁵¹ K problematice tzv. tradičního jádra srov. např. WENSKUS, Reinhard. *Stammesbildung und Verfassung. Das Werden der frühmittelalterlichen gentes*. Köln – Graz: Böhlau Verlag, 1961, 656 s.; WOLFRAM, ref. 2, s. 37); HEATHER, Peter. *Gótové*. Praha: Lidové noviny 1996, s. 14n.

⁵² Srv. BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Attila. Hunové, Řím a Evropa*. Praha: Vyšehrad, 2012, s. 103n.

⁵³ Not. Dign. Occ. V 78; *ibid.* CII 80.

⁵⁴ Priskos frg. 8, s. 91 a 96 (srov. Jord. Get. 115); Text Wej-šu (srov. HIRTH, In: RE Bd. VIII, s. v. Hunni, sl. 2584); De la VAISSIÈRE, Étienne. *Xiongnu (Hsiung-nu), the Great Nomadic Empire to the North of China in the 2nd and 1st Centuries BCE ...* Encyclopaedia Iranica (<http://www.iranica-online.org/articles/xiongnu>; dále srv. např. BRENTJES, Burchard. *Arms of the Sakas and other Tribes of Central Asia Steppes*. Varanasi: Rishi Publications 1996 (www.Npm.Gov.Tw/english/exhibition/e-grass09/inter.Htm); MAYELLI, Hillary. *Russian Tombs Hold Cues to Obscure Life of Asian Huns*. In *National Geographic News*, 12. 7. 2001. [Online]. Dostupné na internete: http://news.nationalgeographic.com/news/2001/07/0711_russiatombs.html; MINYAEV, Sergey. *Xiongnu Archaeology in Russia. New Finds and some Problems*. In *Arts asiatiques*, tome 51, 1996, pp. 5-12 i v dalších pracích); BÓNA, Istvan. *Das Hunnenreich*. Budapest: Corvina Press 1991, s. 169.

Mezi staroorientální prvky moci krále Attily patří především vysoký stupeň **sakrality** jeho postavení. Lze hovořit o situaci, kdy je panovník chápán buď jako nejvyšší božstvo obecně, nebo jako bůh na zemi.⁵⁵ Attila nebyl považován za boha jen náčelníkem Akatzirů Kúridachem, který měl důvod králi lichotit, ale i Huny, kteří provázeli východořímské poselstvo, v němž se nacházel historik Priskos.⁵⁶ Stejně tak najdeme v pramenech zmínku o jeho královském štěstí (před bitvou na Catalaunských polích, v písni, kterou zpívali jezdci při jeho pohřbu), může zkoumat a vykládat věštná znamení.⁵⁷ Starší tradici mohou odpovídat i určité rysy Attilova absolutismu. Vůči svým družiníkům, a to i vůči nejvýznamnějším z nich, je pán,⁵⁸ i takzvané *logades* smí trestat smrtí.⁵⁹ Styk s ním je řízen propracovanými ceremoniálními pravidly.⁶⁰

Družina

Attilova družina, raný státní aparát, z něhož se vydělují jednotlivé konkrétní státní funkce, je dobře dosvědčena Priskem. Jde o ty, které tento raně byzantský historik nazývá *logades*.⁶¹ Jejich postavení je pevně dáno místy, na nichž jsou usazováni na hostinách u krále, zcela analogicky, jako např. v případě Franků. *Logades* byli podle Priskových zpráv královými osobními strážci, tajemníky, rádci, s nimiž projednával např. záležitosti mezinárodní politiky své říše, byli veliteli určitých částí vojska, správci teritorií, do jejichž čela je král postavil, výběřčími daní a dávek, jsou dosvědčeni v diplomatických službách hunské říše. Jedno z hlavních pout věrnosti družiny vůči králi představovala válečná kořist.⁶² Pro představitele starších rodově kmenových struktur Priskos nikdy pojmu *λογάδες* (ani *ἐπιτήδεοι* nebo *λοχαγοί*, kteří se jako hunští družiníci a velitelé vojenských oddílů objevují u Sózomena)⁶³ neužil. Nazývá je *ἄρχοντες* nebo *βασιλεῖς*.⁶⁴

Nelze bohužel přesněji zjistit, jaké postavení měl králův *οὐνόχοος*⁶⁵ zda patřil rovněž k družiníkům, *logadům*, a jeho úřad by tedy mohl být srovnán s vizigótskou

⁵⁵ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Bič boží – sakrální král. In MAREK, Bořivoj - HONČ, Petr (eds.). *Visuque et auditu iuxta venerabilis adrogantiam effugerat*. Sborník k 80. narozeninám prof. Bohumily Mouchové. Praha: Jednota klasických filologů, 2013, s. 195–204.

⁵⁶ Priskos, frg. 8, s. 78. Římský tlumočnick urazil Huny výrokem, že není spravedlivé srovnávat boha a člověka, přičemž člověkem myslil Attilu a bohem císaře Theodosia II.

⁵⁷ Jord. Get. 196; 197; 201; 206; *ibid.* 220n; *ibid.* 257.

⁵⁸ Priskos, frg. 8, s. 89 (*δεσπότης*).

⁵⁹ Priskos, frg. 8, s. 72 and 94–95. Na druhé straně, jako patriarchální vládci, osobně rozhodoval spory svého lidu (*ibid.*, s. 89).

⁶⁰ Priskos, *srv.* frg. 8, s. 85.

⁶¹ Tito „vybraní“, tedy králi vyvolení předáci, existovali již také za Attilových předchůdců.

⁶² Priskos, frg. 8, s. 82–83; 86; 91; 93; frg. 12, s. 96n. Dále srov. např. ALTHEIM, Franz. *Geschichte der Hunnen* Bd. IV. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1962, s. 280–282; THOMPSON, Edward Arthur. *Hunové*. Praha: Lidové noviny, 1999, s. 34n, 62; 161–166; 211 a *srv.* *ibid.* 289; Archeologické doklady o místodržitelských funkcích *logades* poskytují nálezy zlatých luků, které byly symbolem jejich moci. (Srov. HARMATTA, János. *The Golden Bow of the Huns*. In AAHI, 1951, 1–2, s. 107–151).

⁶³ Sozomen. HE IX 5, 2–7.

⁶⁴ Pojmu *βασιλεῖς* užívá tento historik ve dvojnás až trojnás smyslu – pro římského císaře, občas pro Attilu, i pro postavení, které mu asi připomínalo někdejší řecké kmenové krále.

⁶⁵ Priskos, frg. 8, s. 91.

funkcí *comes scanciorum* nebo franským dvorským úředníkem zvaným *butigliarius*. I bez toho je však dosti zřetelné, že v Attilově říši se utvářel a prosazoval raný centrální i teritoriální státní aparát, značně analogický úřednímu aparátu raně středověkých „barbarských“ království.

Velmi důležité je také to, že mezi *logades* nenajdeme jen Huny, ale i Římany a germánské vládcy.⁶⁶ Písemné prameny nám sice neposkytují informace např. o postavení sarmatských a dalších poddaných hunské říše, tyto chybějící doklady však celkem dostatečně nahrazují nálezy hmotné kultury, které etnické sjednocování hunské říše reflektují ve vzniku jednotné materiální kultury dunajského stylu.⁶⁷

Některé pojmy, které Priskovy fragmenty obsahují, jsou těžko vyložitelné jednoznačně – to platí např. o archontech vesnic. Mohli by to být představitelé jejich samosprávy, ať již rodové nebo občinnové, ale i jejich vlastníci.⁶⁸

Obyčejové právo Attilovy říše neznáme, stejně tak jako zde není dosvědčen žádný psaný zákoník (písemná administrativa při hunském královském dvoře ovšem doložena je).⁶⁹ Tresty, o nichž se z pramenů dovídáme, neodpovídají těm, které čínští historikové popisují v rámci zvykového práva Siung-nuů, mnohem více se v nich odráží ochrana královské moci, což opět odpovídá analogickým snahám v „barbarských“ germánských státech.⁷⁰

Co se týče polyetnické struktury, kterou se vyznačovaly germánské sociální útvary doby velkého stěhování národů, struktura Attilovy říše byla též velmi pestrá (prokazatelně se v ní nacházely kmeny hunské, sarmatské, germánské) a po odstoupení části Pannonie (nejspíše ve 30. letech 5. stol.), kterou Hunové získali jako foederáti západořímského impéria, žila pod jejich vládou pravděpodobně i část římského obyvatelstva. Etnické složení hunské říše se ovšem většinou vytvářelo násilným procesem, podobně jako v případě franského státu. Nicméně se i zde, stejně tak jako v „barbarských“ germánských královstvích, úspěšně prosazovala diferenciací společenská oproti etnické.

Foederátní vztah k římské říši nehrál sice roli přímo ve vzniku hunské državy, i Hunové byli však odměňováni římskými foederátními platy a dary, posléze také územím,⁷¹ a Attila byl v posledních letech svého života nakrátko římským státním úředníkem.⁷²

⁶⁶ Srv. např. Jord. Get. 199n.

⁶⁷ Heather, Peter (in THOMPSON, ref. 62), s. 239; srov. N. Profantová, in THOMPSON, ref. 62., s. 260; J. TEJRAL, Jaroslav. Morava na sklonku antiky. Praha: Academia 1982, s. 189n.

⁶⁸ Vlastnictví vesnic je dokumentováno v případě logada Bericha (Priskos, frg. 8, s. 94).

⁶⁹ Priskos, frg. 8, s. 80, 81 a 84.

⁷⁰ Ve státě Siung-nuů se nejpřísněji trestaly krádeže zbraní a dobytka (smrt, ztráta celého majetku; srv. BIČURIN, Nikita Jakovlevič. Sobranija svědění o narodach obitavšich v Srednej Azii v drevnije vremena I. Moskva: Izdat. Akad. Nauk SSSR, 1950 s. 16; 28; 120). Šlo tedy především o ochranu základních (obraných a hospodářských, přičemž zbraň mohla být obojím) prostředků pospolitosti. V Attilových trestech se promítá hlavně obava o bezpečí státu (potrestání zvěda), o jeho soudržnost (tresty přeběhlíků do východořímského vojska a potrestání Akatzirů, kteří s Východořímany uzavřeli smlouvu) a prosazování moci krále (potrestání logada Constantia, hrozba potrestání vyslance Bigily). Srv. Priskos, frg. 8, s. 72, 82n a 94n.

⁷¹ I když je pravděpodobné, že v okrajových oblastech Pannonie byli rozšířeni už před jejím oficiálním odstoupením západořímskou vládou.

⁷² Priskos frg. 8, s. 90; ibid. frg. 15, s. 98; MARTINDALE, John Robert. The Prosopography of the

Attilovu říši by tedy po srovnání s výše uvedenými charakteristickými rysy germánských „barbarských“ států bylo možno považovat za „barbarský“ stát s určitými prvky staroorientálního království, jimiž se od germánských států na území říše západořímské odlišuje. V germánských královstvích sakralita vladařů pramení v rodové společnosti; navíc Attila požíval, jak prameny ukazují, vyšší míry panovnické svrchovanosti než germánští *reges*.

Závěr

Tzv. barbarské germánské státy přechodného období mezi antikou a středověkem můžeme charakterizovat jako typ států s velmi významnou státotvornou rolí královské moci, s polyetnickou strukturou společnosti, která krystalizuje kolem úspěšného předáka, se silně vyznačenou rolí panovnické družiny, jako státy, kde je vedle panovníka nositelem státnosti původně ozbrojený „barbarský“ lid, později, alespoň tam, kde nebyl vývoj příliš brzy přerušen, jsou jeho funkce nahrazeny stavovskými sněmy. Setkáváme se v nich s kodifikovanými kmenovými právy, ovlivněnými právem římským, ve většině z nich s právní personalitou, ale vždy s územní platností královských norem. Zákony zdůrazňují přechod od ochranných funkcí rodu k ochranné úloze státu, preferují královskou správu, a to zřejmě i v případech, kdy je právní ochrana odstupňována podle urozenosti.⁷³ Ve správě země a v soudnictví se mísí rodově kmenové a vznikající státní struktury. K ochraně vnitřního míru se vladař spojuje s církví.

Určité státy období starověku věda zařadila mezi státy staroorientálního typu, jiné ke státům antického typu. Tím, že byl vytvořen **typ**, otevírá se možnost zařadit podle určitých charakteristických shodných rysů např. mezi státy staroorientálního typu ty civilizace, které z časového hlediska nepatří do námi stanovené éry starověku, ale ke stejnému vývojovému stadiu jako starověké státy, dejme tomu kultury Inků a Aztéků. Historickou vědou užívané pojmy starověk a středověk jsou silně „europocentrické“, jejich chronologické vymezení neodpovídá vývoji v Indii, Číně, Japonsku, Americe, apod. Proto se domnívám, že by vedle tradiční chronologické periodizace dějin měla být větší pozornost věnována i propracování typologie států podle jejich shodných rysů. Mohli bychom tak mezi sebou srovnávat analogické vývojové stupně různých civilizací, existujících v chronologicky rozdílných epochách historie, nejenom civilizace, které v určitém shodném časovém úseku stojí na týchž, nebo naopak různých evolučních stupních.

Z těchto důvodů by bylo vhodné zavést i komparativní pojem stát „barbarského“ typu, bez ohledu na dosavadní (a velmi vágní) vymezení existence tzv. „barbarských“ (v tomto případě výlučně germánských) států časovou hranicí mezi pozdní antikou a středověkem. K typu „barbarských“ států by pak bylo možno zařadit i jiné politické útvary, u nichž najdeme shodu s větším počtem svrchu uvedených kritérií, nejenom např. hunskou říši, u které jsme se o toto srovnání pokusili, ale třeba i rané státy Slovanů nebo Germánů ve Skandinávii.

Later Roman Empire II. Cambridge, 1980, s. 182n a srv. DEMANDT, Alexander. RE Suppl. XII, s. v. *magister militum*, sl. 652–672.

⁷³ BEDNAŘÍKOVÁ, Trestné činy..., ref. 45, s. 28-33.

Vymezíme-li určitý vývoj jako typ, jsme lépe schopni popsat jeho počátek, jeho jednotlivá stadia i vyvrcholení a jsme též s to dobře sledovat společné rysy v obecném historickém vývoji lidstva.